

นางสาวประดิษฐ
ทองป่อ

อายุ 52 ปี

Miss Pradit
Thongpor
Age 52

งานหัตถกรรม **ผ้ายกดอก**

The Master Craftsmen
Brocade Weaving

ผ้ายกดอก เป็นผ้าทอเอกลักษณ์ไทย ที่ได้รับยกย่องว่าประณีตงดงามจากการสร้างลวดลายบนผืนผ้าโดยใช้กรรมวิธีการทอแล้วยกเพื่อให้เกิดลาย การทอผ้ายกดอกนั้นยังต้องใช้เวลาเก็บตะกอ เพื่อสร้างลวดลาย ซึ่งเป็นกรรมวิธีที่ละเอียด ต้องใช้ทักษะฝีมือเชิงช่างชั้นสูง เพื่อที่จะสามารถออกแบบลวดลายบนผืนผ้าทอได้อย่างสวยงาม

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นางสาวประดิษฐ ทองปอ เริ่มเรียนรู้การทอผ้าตั้งแต่อายุ 12 ปี จากคุณแม่ซึ่งเป็นช่างทอผ้าทางกระรอกอยู่ที่ ตำบลบ้านหลุ่งประดู่ จังหวัดนครราชสีมา แต่เดิมครอบครัว มีฐานะลำบาก เมื่อโตขึ้นจึงเรียนรู้การทอผ้า เพื่อสามารถทำเป็นอาชีพ หาเลี้ยงครอบครัว จึงเริ่มฝึกฝนทอผ้าโดยมีแม่และพี่สาวเป็นคนสอน โดยใช้พื้นที่ใต้ถุนบ้านของตัวเองวางกี่ทอผ้า งานที่มีความถนัดที่สุดเมื่อเริ่มแรกคือ งานทอผ้ามัดหมี่ ผ้าที่ทอได้ก็จะนำไปขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ดีขึ้น

จากนั้นในช่วงประมาณปี 2545 ได้เรียนรู้การทอเทคนิคยกดอก โดยไปเรียนการเก็บตะกอก จากอาจารย์ ศิริรัตน์ เชื้อได้ ที่วิทยาลัยเทคนิคโพธาราม จนมีทักษะความสามารถในการเก็บตะกอกทอผ้ายกดอกได้ จากนั้นนางสาวประดิษฐ จึงใช้วิชาที่ร่ำเรียนมาทอผ้ายกดอกผืนแรก โดยทำเป็นผ้าไหมยกดอกกลดลาย Bangkok Rose สีธรรมชาติ ที่ได้จากการใช้ผลหม่อนมาย้อมได้เป็นสีม่วงแก่ ซึ่งใช้เวลาทอเพียงแค่ 1 วัน 1 คืนเท่านั้น หลังจากนั้นจึงยึดอาชีพทอผ้าไหมเป็นอาชีพหลักเรื่อยมา

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

นางสาวประดิษฐเป็นผู้มีทักษะฝีมือในการทอผ้าไหมยกดอก ผ้าไหมยกดอกที่นางสาวประดิษฐทอนั้นจะใช้เส้นยืนเป็นสีอ่อน และใช้เส้นพุ่งเป็นสีเข้ม และเน้นในเรื่องของการใช้สีย้อมธรรมชาติ ใช้วัสดุที่ได้จากในหมู่บ้านนำมาผสมผสานจนเกิดเป็นสีเส้นที่สวยงาม เช่น การย้อมสีม่วง จากดอกอัญชันผสมกับครั่ง การทำสีเขียวจากสบู่เลือด การทำสีเหลืองจากอัญชันผสมกับแก่นขนุน สีนํ้าตาลจากเปลือกประดู่ สีเหลืองอมเขียวจากใบขี้เหล็ก สีส้มนวลจากรากยอป่า เป็นต้น โดยก่อนที่จะนำเส้นไหมไปย้อมสีนั้น จะต้องนำเส้นไหมไปต้มกับตัวจับสีเสียก่อน เพื่อให้เส้นไหมย้อมติดสีได้ดี ซึ่งการย้อมสีแต่ละสีนั้นจะใช้ตัวจับสีที่แตกต่างกันไป ถือเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่มีมานาน แต่ก็มีการพัฒนากันไปตามเทคนิคเคล็ดลับของแต่ละคน เช่น

สารส้มใช้สำหรับแก่นขนุน ใบขี้เหล็ก นํ้ามะขามเปียกผสมกับใบเหมือดแอม และใบโหมงใช้สำหรับย้อมสีครั่ง นํ้าปูนใสใช้กับเปลือกประดู่และอัญชัน นํ้าค้างซึ่งได้มาจากการผสมกันของสนิมเหล็ก และตะปู ใช้เป็นตัวจับสีเพื่อให้เส้นไหมนั้นได้สีที่เข้มขึ้น เป็นต้น

เส้นไหมที่เลือกใช้ในการทอผ้ายกดอก ซึ่งเป็นไหมที่เลี้ยงขึ้นเองในกลุ่ม ตั้งแต่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมสาวไหมโดยเลือกใช้เส้นไหมน้อยซึ่งเป็นไหมที่อยู่ชั้นในสุด ที่มีขนาดเล็กละเอียด มีความเงางาม และมีขนาดที่เท่ากัน เมื่อนำไปทอผ้ายกดอกนั้นจะทำให้ได้เนื้อผ้าที่เรียบเงางาม และไม่มีปมปบบนพื้นผิวของผ้า

ความยากในการทอผ้าไหมยกดอกของนางสาวประดิษฐนั้นไม่ได้อยู่ที่กรรมวิธีการทอ หากแต่อยู่ที่ขั้นตอนการเก็บตะกอก เนื่องจากต้องใช้ทักษะฝีมือชั้นสูง ใช้ความละเอียด และความอดทน ซึ่งการเก็บตะกอกนั้น คือ การสร้างสวดลาย โดยการคำนวณการออกลาย และพันหวี ซึ่งนางสาวประดิษฐได้มีการคิดค้นวิธีการเก็บตะกอกให้เป็นรูปแบบของตัวเอง ซึ่งจะใช้เท่าเหยียบเก็บตะกอกเพียงอย่างเดียว แตกต่างกับกรรมวิธีการเก็บตะกอกแบบทั่วไปที่ต้องใช้การยกตะกอลอย จึงทำให้ผ้ายกดอกของนางสาวประดิษฐ์นั้นมีความแตกต่างจากผ้ายกดอกอื่น ๆ ซึ่งสวดลายนั้นจะมีความแน่นกว่าผ้ายกดอกทั่วไป

การเก็บตะกอกของนางสาวประดิษฐจะใช้การทอแบบ 4 ตะกอก ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ง่ายกว่าการเก็บตะกอกแบบทั่วไป อีกทั้งยังใช้ระยะเวลาในการทอที่สั้นกว่า แต่ลวดลายที่ได้นั้นมีคุณภาพไม่ต่างกัน เมื่อทอเสร็จนางสาวประดิษฐจะใช้เทคนิคการเก็บริมผ้า เพื่อให้ผ้ามีเนื้อแน่น และแข็งแรง เมื่อนำไปใช้ตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า ผ้าจะไม่รุ่ยเป็นขุย

ผ้าทอยกดอกของนางสาวประดิษฐ์นั้นจะมีเอกลักษณ์พิเศษคือ ลวดลายบนผ้าจะไม่ฟู เมื่อสัมผัสสจะมี ความเรียบเนียนเสมอไปกับผืนผ้า ความสวยงามของลวดลายต่าง ๆ นั้น สำคัญอยู่ที่น้ำหนักริมมือในขั้นตอนการเก็บตะกอก ซึ่งจะต้องควบคุมน้ำหนักมือให้ดี เพราะหากใช้น้ำหนักริมมือที่ไม่เท่ากัน เส้นที่ทอจะหย่อน หรือ ตึงจนเกินไป เมื่อนำไปทอลวดลายที่ออกมาจะไม่สวยงาม เห็นได้ว่าในขั้นตอนการเก็บตะกอกนั้นเป็นกรรมวิธีที่ยาก ทำให้ทุกวันนี้ในตำบลหูล่งประจักษ์ มีเพียงนางสาวประดิษฐ์คนเดียวเท่านั้นที่สามารถเก็บตะกอกได้ ผ้ายกดอกฝีมือนางสาวประดิษฐ์จึงได้รับความนิยมทั้งคนไทย และมีชื่อเสียงไปไกลยังต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา

ลาย Bangkok Rose

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

ด้วยประสบการณ์การทอผ้ามากกว่า 30 ปี นางสาวประดิษฐุมีความสามารถในการทอผ้าได้อย่างครบวงจร ทั้งการฟอกเส้นไหม การย้อมสี การเก็บตะกอ และการทอขึ้นเป็นลวดลาย

ลวดลายผ้า ยกดอกสามารถสร้างสรรค์เป็นลวดลายต่าง ๆ ได้ทุกลวดลาย แต่ลวดลายที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เป็นที่นิยมชื่นชอบของผู้ที่พบเห็นคือ การทอผ้ายกดอก ลวดลาย Bangkok Rose (ลายดอกกุหลาบที่สวยงาม) ซึ่งเป็นลวดลายที่ได้มาจากอดีตรियाเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย (มาดามแคทเธอริน ทอมป์สัน) เมื่อครั้งที่เข้าไปดูงานที่บ้านจิม ทอมป์สัน ซึ่งนางสาวประดิษฐุได้นำลวดลายที่เห็นมาแกะลาย และปรับประยุกต์ให้เป็นเอกลักษณ์ของตนเองจนเป็นที่นิยมชื่นชอบ มาดามแคทเธอริน นอกจากผ้ายกดอกลาย Bangkok Rose แล้ว ลวดลายที่โดดเด่นของนางสาวประดิษฐุยังมีลายแก้วชิงดวง รวมถึงลายหอยทาก และ ลายดอกผักแว่น เป็นต้น ซึ่งลายทุกลายเป็นการปรับประยุกต์มาจากลาย Bangkok Rose แต่จะมีความแตกต่างกันที่การใช้เส้นยืน เส้นพุ่ง และการใช้เท้าเหยียบเก็บตะกอ

นอกจากผ้ายกดอกแล้ว นางสาวประดิษฐุยังมีทักษะทอผ้าชนิดอื่น ๆ ได้ดังตามเป็นที่นิยมไม่แพ้ผ้ายกดอก เช่น ผ้าหางกระรอก ผ้ามัดหมี่ และผ้าขาม้า จนเป็นเอกลักษณ์ผ้าทอแห่งบ้านหล่งประดู่ และเป็นผ้าทอที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนครราชสีมา

กรรมวิธีและขั้นตอนการทำ

เตรียมเส้นไหมที่จะย้อมสีธรรมชาติให้เรียบร้อย

นำเส้นไหมที่เตรียมไว้มาปั่นใส่หลอด

ทำการคันเครื่องหูก สืบเส้นยืน

จากนั้นนำไปต่อเส้นยืน หรือ สืบหูก

นำมาพันเส้นยืนให้เส้นไหมมีขนาดสั้นลง เพื่อที่จะนำมาเข้าที่

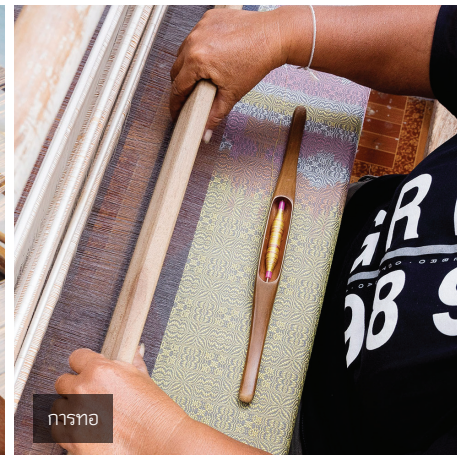
เริ่มทอ โดยการนำลายที่เก็บตะกอไว้มาทอแทรกลงไป เพื่อให้เกิดลวดลายตามต้องการ

สืบหูก

คันหูก

การทอ

การถ่ายทอดความรู้ และการพัฒนาผลงาน

นางสาวประดิษฐมีการถ่ายทอดความรู้ โดยการเปิดบ้านเป็นศูนย์การเรียนรู้ครบวงจร สอนตั้งแต่การเก็บไหม ฟอกไหมลอกกาว ย้อมสี โดยให้ความสำคัญกับการย้อมสีธรรมชาติ การทอไหม คั้นเส้นย้อม จนกระทั่งถึงขั้นตอน การทอ ซึ่งจะสอนให้ทอตั้งแต่ลายพื้นฐาน ไปจนถึงกรรมวิธีการเก็บตะกอ ซึ่งเป็น กรรมวิธีที่ต้องใช้ทักษะฝีมือขั้นสูง โดย เปิดสอนให้กับผู้ที่สนใจ กลุ่มนักเรียน นักศึกษา หรือชาวบ้านในหมู่บ้าน ได้เข้ามา ศึกษาจนกระทั่งสามารถสร้างอาชีพ และมีรายได้

การพัฒนาผลงานของนางสาวประดิษฐ ได้มีการพัฒนาเรื่องของลวดลาย สร้างเป็น เอกลักษณ์ลายของตนเอง ได้แก่ ลาย Bangkok Rose ซึ่งแต่เดิมลาย Bangkok Rose นี้ เป็น เพียงแค่รูปดอกกุหลาบดอกใหญ่ ๆ บนผืนผ้า แต่นางสาวประดิษฐได้มีการนำลวดลายนี้มา ปรับเปลี่ยนให้ลายของดอกกุหลาบนั้นมีขนาด เล็กกลง และมีการนำลวดลายจากผ้าหางกระรอก และผ้ามัดหมี่ เข้าไปผสมผสาน อีกทั้งยังมีการ ดัดแปลงลาย Bangkok Rose เป็นลวดลาย อื่น ๆ เช่น ลายแก้วชิงดวง ลายหอยทาก ซึ่ง นับเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของ นางสาวประดิษฐเพียงผู้เดียว

นอกจากด้านการพัฒนาสวดสายแล้ว
นางสาวประดิษฐยังได้มีการพัฒนาเรื่อง
ของความกว้างของหน้าผ้า ซึ่งแต่เดิมนั้น
นางสาวประดิษฐทอผ้ายกดอกเป็นผ้าพันคอ
มีหน้ากว้าง 30 เซนติเมตร และภายหลัง
ได้มีการพัฒนามาเป็นผ้าคลุมไหล่ มีหน้ากว้าง
65 เซนติเมตร รวมถึงทำเป็นผ้าสำหรับ
ตัดชุด มีหน้ากว้าง 1 เมตร

ผ้ายกดอกของนางสาวประดิษฐ
ถือเป็นผ้าทอที่มีชื่อเสียงของบ้านหล่งประดู่
โดยเฉพาะผ้าสีธรรมชาติ ลาย Bangkok
Rose ยังคงได้รับความนิยมของชาวไทยและ
ชาวต่างชาติอย่างต่อเนื่อง นับเป็นการสร้าง
รายได้แก่ตนเอง และคนในชุมชนได้มีอาชีพ
และมีรายได้จนถึงทุกวันนี้

**“งานทอผ้าเป็นงานที่เรารัก และอยากถ่ายทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ให้กับเยาวชนและชุมชน โดยเรามีความ
อยากสอน เพราะการได้สอน และการถ่ายทอดความรู้ให้กับ
คนอื่นทำให้เรารู้สึกภาคภูมิใจ อยากฝากถึงผู้ที่สนใจทุกคน
ให้เข้ามาเรียนรู้ ซึ่งเรายินดีจะสอนให้ทุกกระบวนการโดยไม่มี
ค่าใช้จ่าย เพื่อให้ทุกคนสามารถทอผ้าได้ มีอาชีพ มีรายได้
มีความภูมิใจในตัวเอง และที่สำคัญถือเป็นการสืบสาน
ภูมิปัญญาให้คงอยู่คู่แผ่นดินต่อไป”**

ประดิษฐ ทองปอ